

Obhajoba Sokratových myšlenek v současném světě

Paul Johnson dává ve svých dílech čtenářům vcelku jasně na srozuměnou, že nemusí intelektuály, fundamentalisty a homosexuály. Zato si považuje těch, u nichž jsou lidé a vztahy na přednějších místech, než jen pouhé ideály. Jedním z hrdinů, které objevuje pro dnešní dobu, a zároveň je ve své práci obhajuje, je i zakladatel klasické filosofie, athénský myslitel Sokrates.

Toho představuje jako konzervativního radikála a dává ho do protikladu Platónovi, který ve svých dílech fakticky zachytil nejvíce myšlenek tohoto filosofa etiky. A Platón, radikální konzervativec, nadto intelektuál a básník, nevyhází v tomto srovnání příliš pozitivně.

Na Johnsonově práci jsou cenné zejména tři momenty: předně ten, že nabízí širší dějinný rámec a Sokrata řadí jako jednoho z výjimečné „myslitelsko-civilizační“ trojky určitého období, hned po boku filosofa a vzdělance Konfucia a kněze a písaře Ezdráše. A samozřejmě nabízí i své vysvětlení, proč se domnívá, že tito myslitelé zásadně ovlivnili další morálně-eticko-náboženský civilizační vývoj.

Dalším momentem je skutečnost, že autor čtenáře obšírně seznamuje s kulturním, politickým i společenským klimatem doby, v níž Sokrates v Athénách působil. Představuje jeho předchůdce, současníky, oponenty, přátele i následovatele, nepřátele a soudce. A nevynechává ani ženy, které v životě Sokrata sehrály významnou úlohu a na něž Sokrates, na rozdíl od svých současníků, nahlížel zcela odlišně, a sice s úctou.

V neposlední řadě se Johnson pokouší vydestilovat „čistého“ Sokrata z prací, které zachycují jeho život, myšlenky a dialogy. Ponejvíce pracuje s prameny Platónovými, v nichž však jasně odděluje skutečného Sokrata od Platsoka. Tedy skutečnou historickou osobu od jakési filosofické „figuríny“, kterou ke svému obrazu stvořil Platón proto, aby ji zneužil ke svým vlastním myšlenkovým konstrukcím a filosofickým definicím.

V žádném případě nejde ze strany Johnsona o novátorství. Jednotlivé postřehy jsou známé už ze starších prací, které se Sokratem zabývají. Nicméně Johnson je z autorů, kteří oddělují zrno do plev, ve svých závěrech ohledně „skutečného“ Sokrata patrně nejdůslednější a nejradikálnější. A v každém případě je svým jasným postojem ze všech autorů i nejsrozumitelnější.

Tázající se filosof je nám představen jako občan věřící v absolutní morálku, který je protikladem morálního relativismu – své i naší doby; jako filosof vysokého etického citění, jako muž laskavý, s až otcovským přístupem k druhým lidem – přátelům i nepřátelům, který se ovšem nebojí do dialogu zapojit své ironické šlehy. Je tím, kdo sice odmítá politickou kariéru, či výnosné místo učitele rétoriky, nicméně zároveň zůstává občanem, jenž si je vědom povinnosti vůči zákonům svého milovaného města. Sokrates se nebojí postavit nespravedlnosti a zpochybňuje právo na pomstu, především však dokáže zpochybnit jakoukoli odpověď a nutí své druhy i oponenty k samostatnému a hlubokému přemýšlení.

V knize se, zcela pochopitelně, do jisté míry odráží autorův náhled na naši současnost právě prostřednictvím společenského klimatu Sokratovy doby. Až se nám může zdát, jako by lidé a jejich mravy od těch zašlých časů příliš velkou proměnou neprošli:

... Avšak kvůli svým úspěchům byly Athény nebezpečným místem jak pro politiky, tak pro lidi žijící se intelektem. Nesmírná konkurence podněcovala novátorství v umění i myšlení v míře v dějinách doposud nevídané, ale též závist, zášť, osobní nevraživost a pomstychtivost. Ty byly nejviditelnější mezi elitou, ovšem občané jako celek byli vrtkaví, vůči svým vůdcům a všem prominentním osobám kritičtí, snadno ovlivnitelní a mstiví vůči všem, kdo ve veřejných záležitostech selhali či vzbudili jejich hněv chováním, které působilo jako arogantní nebo okázalé. Byla to společnost celebrit, v níž celebrity mohly být rozsápány na kusy stejně jako oslavovány...

Patrně nejzajímavější pasáž knihy je ta, která vykresluje Sokrata jako monoteistu, který svůj způsob života přijal jako posláni od nejvyšší bytosti. Je pravdou, že v historii několik křesťanských myslitelů označilo Sokrata jako „křesťana před Kristem“ (čímž v určité nadsázce naznačili, že Sokratovy postoje a morální zásady jsou fakticky v souladu s těmi, které přinesl Ježíš), zatímco jiní jej naopak jednoznačně řadili mezi pohany. Domnívám se, že teprve Johnson dává náhledu na „Sokrata monoteistu“ mnohem srozumitelnější podklad.

Podle autora přispěl Sokrates lidstvu několika klíčovými myšlenkami – o nesmrtelnosti duše, o absolutní morálce, o nesprávnosti pokud jde o odvetu za způsobené zlo a o laskavý vztah k druhým lidem, včetně žen.

Nejvzácnějším poučením ze Sokratova života se mi zdá být, že konat spravedlivě dle našeho nejlepšího vědění nám dodává takovou míru srdnatosti, již se nemůže rovnat žádná vrozená či vycvičená udatnost. Vyznačoval-li se Sokrates jednou konkrétní ctností, byla to odvaha, prokazovaná za nejrůznějších okolností...

Po přečtení zajímavě pojaté moderní obhajoby Sokrata mě napadá, že by nebylo marné, kdyby se nejen na našich tržištích vyrojilo vícero takových tázajících se odvážných filosofů... Snažím se doufat v to, že bychom s nimi naložili alespoň o trochu lépe, než tehdy naložili muži athénští se svým filosofem.

Paul Johnson, *Sokrates (člověk pro naši dobu)*, překlad Jiří Svoboda, formát A5, 148 stran, pevná vazba, barevný přebal, vydal Barrister a Principal, Brno 2012.

Petr Plaňanský